

графически и *номоетически* цели. Това различие — едно от основните за методологията на науките въобще — се свежда към туй, че познанието от една страна може да има за целъ простото описание на действителността, въ нейната индивидуална неповторяемост, взета въ определени рамки на време и пространство (познание идиографическо); от друга страна, то може да бъде насочено към схващане *общото* въ явленията и, по-често, към установяване нѣкои общи неизмѣнни (постоянни) закони за връзката между явленията, за причинните съотношения между тѣхъ (познание нометическо)¹⁾. Подъ причинно съотношение или причинна връзка ние разбираме такава съотношение между две явления А и В, когато следъ дадено явление А неизмѣнно и необходимо следва друго явление В, така че, случи ли се нѣкога и нѣкъде явлението А, следъ него безъ друго ще последва и явлението В, и гдето и когато да наблюдаваме явлението В, то непременно трѣбва да се предшества отъ явлението А²⁾. Когато физикътъ констатира, че водата, нагрѣвана до 100° температура и при барометрично налѣгане 760 м. м., възвира, или че вкараниятъ въ затворенъ сѣджъ газъ налѣга на стенитъ на сѣджа по всички направления съ еднаква сила, той именно и установява такива причинни съотношения или „природни закони“.

Тукъ не ни е възможно да се задълбочаваме въ извънредно сложния въпросъ върху това, на що се гради възможността за констатирането на подобни неизмѣнни правилности, на подобни общоважещи причинни съотношения. За насъ е достатъченъ факта, че цѣлото наше научно познание фактически се гради на „принципа на причинността“, т. е. на предположението, че съществуватъ такива постоянни (неразривни) причинни връзки между явленията. И само тѣзи установени отъ науката причинни връзки ни даватъ възможность да се ориентираме въ хаоса на събитията, да свържемъ нашето знание за всѣки даденъ моментъ съ знанието за предшествающия и за последующия моменти, да схванемъ потока на извършващото се около насъ като една свързана, а не разкъсана (разединена) верига явления. Само установявайки такива неразривни причинни съотношения, ние можемъ чрезъ миналото да си обяснимъ настоящето и възъ основа на настоящето да предвиждаме бъдещето; само съ тѣхна помощъ сѣщо тѣй ние можемъ, възъ основа на една ограничена отръзка отъ вселената, достъжна непосред-

ствено за нашето наблюдение, да сѣдимъ за явленията, които произлизатъ вънъ отъ тази отръзка. Само чрезъ установяването на причинните връзки е възможно, най-после, сумирането и обединението въ едно цѣло на разновременните научни наблюдения надъ действителността: ако познанието относно всѣки даденъ моментъ би изгубвало силата си съ настъпването на следващия моментъ и ако настоящето не би могло да служи като основа за вникване въ бъдещето, то ограничената сума знания, които би могли да бъдатъ придобити относно всѣки даденъ моментъ, не би могла да бъде приобщена и свързана съ знанието, придобито за други моменти по време, и прогресътъ на познанието би билъ немислимъ; възможността за възпроизвеждане картината на действителността въ единъ даденъ моментъ възъ основа на познанията ни за нея въ другъ моментъ ни позволява да сумираме, да свързваме въ едно цѣло разновременните научни наблюдения и по такъвъ начинъ да разкриваме плътницата за натрупване на познанията, за научния прогресъ.

Статистическите методи на изследване могатъ да служатъ както на идиографическите, тѣй и на номографическите цели. Тѣхната роля въ първата областъ е сравнително проста и не се нуждае отъ много пояснения. Както бѣ посочено, идиографическото познание се свежда къмъ описание на действителността въ определени рамки на пространството и времето. Разбира се, че това не е описание на действителността точно такава, каквато е тя. Действителността е крайно разнообразна и всѣка нейна най-малка частъ е безкрайно богата съ преходи и отенѣци, така че човѣшкиятъ ограниченъ умъ не е въ състояние да опознае тази действителность въ всичното многообразие и богатство на нейните подробности; той и не си поставя тази задача: всѣко описание е едно *опростяване и схематизация* на действителността. Статистическите начини на описание сѣ единъ специфиченъ типъ на опростяване действителността (единъ отъ разнитъ възможни негови типове): типъ, който се свежда къмъ *отказване да се следи единичния обектъ и къмъ сборно сбито числено описание винаги на цѣли съвокупности предмети отъ гледище на едни или други измѣнливи признаци*. Съ формитъ и похватитѣ на таква статистическо описание и изображение на действителността ние ще се запознаемъ по-подробно въ по-нататъщото изложение.

По-сложенъ е въпросътъ за ролята на статистическия методъ въ областта на нометическото (номографическото) познание. Широкото проникване на статистическия методъ въ нометическото познание е сравнително отъ по-ново време, но то е направило бележити успѣхи презъ последните нѣколко десетилѣтия. Главното основание за това проникване е растящиятъ интересъ къмъ тѣй нареченитѣ „свободни“ причинни връзки.

Ако причинните съотношения между явленията винаги имаха този неизмѣненъ (нераз-

¹⁾ Двата термина сѣ на нѣмския философъ Винделбандъ. За означение на нометическото познание се употребяватъ понѣкога и други термина: монологическо, монографическо (последниятъ терминъ е въведенъ отъ А. А. Чупрова въ руската наука; той не е твърде сполучливъ, тѣй като въ самата дума „графия“ има елементъ на описание, което е тѣмно противоположно на този тилъ познание).

²⁾ Тази дефиниция се отнася съвременно до тѣй нареченитѣ „непрежнати“ (неразривни) или „еднозначни“ причинни връзки, наредъ съ които — както ще видимъ по-нататкъ — сѣ възможни и други форми на причинни съотношения.